

SVEUČILIŠTE J.J. STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI
DISLOCIRANI STUDIJ U SLAVONSKOM BRODU

Lucija Čerkez

**LIKOVNO IZRAŽAVANJE VANJSKOG PROSTORA KOD DJECE
RANE I PREDŠKOLSKE DOBI**

ZAVRŠNI RAD

Slavonski Brod, 2018.

SVEUČILIŠTE J.J. STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZANANOSTI
DISLOCIRANI STUDIJ U SLAVONSKOM BRODU

Sveučilišni preddiplomski studij Ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja

LIKOVNO IZRAŽAVANJE VANJSKOG PROSTORA KOD DJECE RANE I
PREDŠKOLSKE DOBI

ZAVRŠNI RAD

Predmet: Likovna kultura u integriranom kurikulumu

Mentor: izv. prof. dr. art. Goran Kujundžić

Student: Lucija Čerkez

Matični broj: 381

Slavonski Brod, rujan, 2018.

SAŽETAK

Cilj istraživanja je bio ispitati koje načine prikaza prostora djeca koriste u likovnom izražavanju istog te u kojoj mjeri organizirano promatranje utječe na prikaz tog prostora. Istraživanje je provedeno u dječjem vrtiću „Seka i braco“, Slavonski Brod, u predškolskoj odgojnoj skupini koja broji 30-ero djece. Proces istraživanja je tekao tako da su djeca najprije dobila motiv onoga što trebaju likovno prikazati. Motiv je bio ulica u kojoj se nalazi njihov dječji vrtić. Poticaj je bio usmeni, uz obliku razgovora, bez prethodnog vizualnog poticaja. Koristili su se olovkom kao crtačkom tehnikom. Sudjelovalo ih je 26-ero. Nakon tjedan dana, djeci je zadan isti motiv, ali u ovom slučaju uz organizirano promatranje istoga prostora- šetnja ulicom uz istovremeno promatranje i razgovor. Djeca su mogla prije samog prikazivanja prostora vizualno predočiti sve elemente istoga. Sudjelovalo ih je 25-ero. Svi radovi su prikupljeni i analizirani. Analizom radova je zaključeno da pojedina djeca prikazuju prostor i elemente prostora drukčije nakon vizualnog poticaja, dok ih ostali prikazuju jednako, ali uz drukčiji poredak.

Ključne riječi: vizualni poticaj, prikaz prostora, ulica, predškolska dob

SUMMARY

The purpose of this research was to examine what ways of artistical expression children use for space and to what extent organized observation has an impact on the expression of that space. The research was conducted in the kindergarten „Seka i braco“, Slavonski Brod, with the preschool group that counts 30 children. The research process was done so that the children first got the motive of what they needed to express. The motive was the street where their kindergarten is located. The stimulus was oral, in the form of a conversation, without the prior visual stimulus. They used a pencil as a drawing technique. 26 children participated. After one week, the same motive was given to the children, but in this case with the organized observation of the same space- a walk along the street with simultaneous observation and conversation. The children could visualise all the elements of space before displaying it. 25 children participated. All of the artwork was collected and analyzed. By analyzing the artwork, it was concluded that individuals show space and elements of the space differently after the visual stimulus, while others showed them equally but with a different order.

Key words: visual stimulus, space display, street, preschool age

UVOD

Likovno izražavanje djece je važno za njihov razvoj i za uvid u njihovo viđenje svijeta oko sebe. Ponekad ono što ne žele izreći, djeca likovno prikažu. Stoga nam je dječji rad kao knjiga o tom djetetu, ali bez riječi, samo u obliku slika i njenih detalja. Od rane dobi, bitno je poticati likovno izražavanje. Time se širi znanje, budi interes za svijet oko sebe te jača djetetova kreativnost i mašta.

Likovno izražavanje je dio djetinjstva svakog djeteta. Dijete provodi vrijeme crtajući i stvarajući nove likovne radove vrlo često, bilo to u vrtiću, školi ili kod kuće. Djeca u predškolskoj dobi najčešće crtaju ono što se nalazi oko njih, dakle događaje i slike iz svoga osobnog života i svijeta oko sebe. Ipak je to ono što nas svakodnevno okružuje i neizbježno je. Stoga, izabrala sam upravo temu „Likovno izražavanje vanjskog prostora kod djece rane i predškolske dobi“. Pitanja na koje sam htjela odgovoriti pomoću istraživanja su: „Hoće li organizirano promatranje utjecati na bogatstvo detalja u likovnim radovima djece na temu prikaza prostora?“, „Hoće li organizirano predpromatranje utjecati na način prikaza prostornih elemenata i na kompozicijsko rješenje likovnog rada?“ i „Hoće li djeca koristiti formu vertikalne perspektive kako bi dočarala prostor na motivu ulice?“

U prvome dijelu ovoga rada najprije se govori o likovnom jeziku djeteta i njegovim počecima. Nakon toga slijede faze razvitka likovnog izraza kod djece. Zatim, riječ je o motivu i temi u likovnoj umjetnosti. Nadalje, fokus je na prostoru, pa uz to, opširnije o vanjskom prostoru. Zatim, riječ je o likovnim tehnikama kojim se djeca koriste te preciznije o likovnoj tehnici kojom su se djeca izražavala u radovima koji su prisutni u drugom dijelu ovoga rada. Radi se o olovci.

Drugi dio rada se sastoji od provedenog istraživanja. Ono je pojašnjeno u detalje i prisutne su slike odabranih radova i njihove analize. Zbog opsežnosti radova, odabrano je 15-ero djece, dakle ukupno 30 radova za analizu. Provedbom istraživanja se moglo doći i do zaključka koji stoji na kraju ovoga rada.

SADRŽAJ:

UVOD.....	6
1. LIKOVNI JEZIK DJETETA.....	9
1.1. Početak likovnog jezika.....	9
2.FAZE RAZVITKA LIKOVNOG IZRAZA KOD DJECE.....	10
2.1. Faza izražavanja primarnim simbolima.....	10
2.2. Faza izražavanja složenim simbolima.....	11
2.3. Faza intelektualnog realizma.....	11
3. LIKOVNI MOTIVI I TEME.....	13
4. PROSTOR.....	14
4.1. Vanjski prostor.....	14
5. POTICANJE STVARALAŠTVA.....	15
6. METODOLOGIJA ISTRAŽIVAČKOG RADA.....	16
6.1. Cilj istraživanja.....	16
6.2. Hipoteze istraživanja.....	16
6.3. Zadaci koje je potrebno ostvariti.....	16
6.4. Varijable.....	17
6.5. Uzorak istraživanja.....	17
6.6. Instrument istraživanja.....	17
6.7. Postupak istraživanja.....	17
6.8. Način obrade podataka.....	17
7. ANALIZA RADOVA.....	19
7.1. Likovna analiza radova.....	20

8. RASPRAVA.....	38
9. ZAKLJUČAK.....	40
LITERATURA.....	41

1. LIKOVNI JEZIK DJETETA

Likovni jezik ili likovni izraz djeteta bitan je za odgojitelje, roditelje i nastavnike jer je zrcalo njegove svijesti i doživljaja te poimanja svijeta oko sebe. Putem djetetovih likovnih radova moguće je spoznati djetetove karakterne osobine, sposobnosti, interese i strahove te ga bolje upoznati. Potrebno je ispravno vrednovati likovne radove djece kako ne bi došlo do pogrešne procjene i neodgovarajućih očekivanja. Djetetova dob je ono što treba uzeti u obzir pri praćenju i analizama. Likovne stvaralačke sposobnosti djeteta mogu se razvijati, ali i oslabiti ukoliko mu damo ili uskratimo pravo na njegovu individualnost. (Belamarić, 1987) „Kao i svaki drugi jezik i oblik komunikacije, likovni jezik djece ima svoje osnovne simbole i svoju strukturu, ima svoju funkciju i značenja, čime se u biti bavi ova knjiga.“ (Belamarić, 1987: 13)

1.1. Početak likovnog jezika

Likovni jezik djece sastoji se od simbola, strukture, funkcije i značenja. Počeci likovnog jezika djeteta kriju se u djetetovom promatranju radnji odraslih. Ukoliko nas dijete promatra s olovkom ili flomasterom u ruci, koji su u dodiru s papirom, zasigurno će ga zanimati ta radnja. Promatranje će pobuditi interes kod djeteta te će dijete na svoj način pokušati ponoviti istu radnju. Pišući po papiru i ostavljajući tragove olovke, dijete će s vremenom, ponavljajući više puta iste radnje, postati svjesno da je ono stvorilo te tragove. Dijete na taj način otkriva novi svijet, postaje zbog toga radosno i uživa u stvaranju tih tragova. Istraživanjem tragova, oni dobivaju različite oblike, linije i prekide. Stvaranjem linija i njihovim spajanjem i razdvajanjem, dijete dobiva novu sposobnost koja govori o njegovom viđenju svijeta koje proizlazi iz njegove svijesti. (Belamarić, 1987)

2. FAZE RAZVITKA LIKOVNOG IZRAZA KOD DJECE

„Likovni izraz djeteta proizlazi kroz faze uvjetovane godinama starosti, mišljenjem i pristupom okolini. One su izvedene praćenjem likovnog izražavanja naučestalih motiva kao što su: ljudski lik, stol, prostor, kuća, drvo.“ (Grgurić i Jakubin, 1996: 31) Postoje 4 faze razvitka likovnog izraza kod djece. To su: 1) faza izražavanja primarnim simbolima, 2) faza izražavanja složenim simbolima, 3) faza intelektualnog realizma i 4) faza vizualnog realizma.

(Grgurić i Jakubin, 1996)

2.1.Faza izražavanja primarnim simbolima

„Vizualno likovno izražavanje u najranijoj dobi ostvaruje se opsegom, sadržajem i onim metodama i sredstvima koji odgovaraju psihofizičkim mogućnostima djeteta od prve do treće godine života, tj. u fazi rana djetinjstva.“ (Grgurić i Jakubin, 1996: 34)

Dijete kroz igru uči. Upravo ona angažira sve perceptivne organe djeteta. Mala djeca moraju dirati, njušiti i kušati različite stvari kako bi mogla upoznati svijet oko sebe. Kod djece postoji interes i radoznalost te se razvija sposobnost zapažanja i jednostavni oblici promatranja. Time se proširuje iskustvo i upotpunjuju pojmovi o svijetu koji ih okružuje. U ovoj prvoj fazi razvitka djetetovog izraza postoji nekoliko razdoblja. Prvo razdoblje primarnih simbola počinje oko prve godine i traje do druge ili treće. Ovdje je prisutan nesređen likovni izraz. Ovaj izraz nije slučajan, samo se odraslima čini takvim. Sastoji se od crta koje su načinjene jednostavnim pokretima. Dijete olovku drži grčevito među prstima, a zglob ne miče. Olovka se rijetko diže s papira. Početkom treće godine djeca daju imena onome što izraze. Dijete započne crtež bez određene zamisli o tome kako će nešto izgledati i što će to biti, ali prve linije dobivaju neko značenje i to djetetu daje ideju za likovno djelo. Drugo razdoblje u ovoj fazi čini kontrolirano risanje. Ruka se okreće oko ramenog zgloba, a fini pokreti se vrše iz lakta i prstiju. Krug je prvi organizirani oblik koji se pojavljuje. Vrlo brzo se u ovoj fazi javlja prvi prikaz čovjeka. On je karakterističan i univerzalan za svu djecu svijeta. Djetetov napredak u ovoj fazi je vrlo velik, na kraju faze se spajaju razum i oko, ruka i predmet. Lagano u dječji crtež prodiru utjecaji vanjskog svijeta. Na crtežima djece u ovoj fazi ne postoji prostor. Elementi crteža su na papiru raspoređeni u naizgled slučajnu

poretku. Dakle, ne postoji organiziranost elemenata crteža. Ova karakteristika dječjeg crteža se naziva konglomerat. (Grgurić i Jakubin, 1996)

2.2.Faza izražavanja složenim simbolima

Na kraju prethodne faze (faze izražavanja primarnim simbolima) djeca uočavaju sličnost svojih crta s predmetom. Tako počinju davati imena svojim crtežima. Djetetov crtež izaziva misaonu sliku- predodžbu.

Tablica 1. *Faza izražavanja složenim simbolima.*

I.FAZA	likovna aktivnost- likovno djelo- misaone operacije
II.FAZA	misaone operacije- likovna aktivnost- likovno djelo

U tablici 1 prikazana je faza izražavanja složenim simbolima. U prvoj fazi, misaone operacije su posljedica likovnog djela, dok su u drugoj uzrok likovne aktivnosti kojom nastaje likovno djelo. Važno je da svako dijete proživi fazu primarnih simbola kako bi što prije aktiviralo misaone operacije koje pokreću dijete na nove aktivnosti, pa tako i na nove spoznaje. Kada neka misao pokrene likovnu aktivnost, dijete počinje crtati na osnovu nekoga plana. Dijete u ovoj fazi ne pokušava crtati svijet kakav on jest. Crteži su tada ispunjeni složenim simbolima. Oni se ne odnose na konkretne objekte nego na akciju (žurba, skakanje, plesanje, zvukovi ili nevrijeme). Uz ljudski lik, dijete crta i stvari koje su njemu bliske, dakle stvari koje njemu predstavljaju neko značenje. To su najčešće ljubimci, drveće i cvijeće te kuća. Perspektiva i proporcija nisu kriterij djetetova crteža. U ovoj fazi su prisutne vidljive promjene u likovnom izražavanju djece. Figure se smještaju na rub papira. Taj rub predstavlja liniju tla gdje te iste figure stoje. One više ne lebde u zraku nego su u uspravnom položaju. Počinje se pojavljivati nacrtana linija koja predstavlja nebo i linija koja predstavlja tlo. Zbog tih linija uočavamo odnos neba i tla u dječjem crtežu. (Grgurić i Jakubin, 1996)

2.3.Faza intelektualnog realizma

Faza intelektualnog razvoja je u dječjem životu faza između 6. i 11. godine. Ovo razdoblje se naziva zlatnim dobom dječjega likovnog izražavanja i stvaranja. Tada su prisutni počeci apstraktnog mišljenja, bogatiji verbalni izraz i veće likovne sposobnosti. Dijete u ovoj fazi ne vidi velike razlike između intelektualnog i emocijskog doživljaja svijeta. Kod djeteta sve u svijetu dolazi spontano i prirodno. Mašta je i dalje dio djetetove predodžbe. Dijete ne

analizira svoja psihička stanja. Često se pojavljuje i nametnuti šablonizirani način rada. On nazaduje daljnji stvaralački razvitak likovnog izraza kod djece. Što je dijete bogatije životnim iskustvima i snažnim likovnim mogućnostima, lakše rješava složenije likovne probleme. Prisutna su razna individualna rješenja za pojedine objekte, kuće ili trgovine. Širi se primjena likovno- tehničkim sredstvima. Djeca su u ovom periodu zaokupljena svojim aktivnostima. Mnogo pažnje pridaju detaljima. Javlja se sve više poticaja za likovno izražavanje. Najčešće dolaze iz okoline. Promatranje okoline omogućuje bogatije radove i složeniju kompoziciju te nam otkriva kako dijete percipira sve ono što ga okružuje. Ovaj period je period u dječjem likovnom izražavanju kada se pojavljuju novi, određeni načini prikaza koje ponekad odrasli ne mogu razumjeti. Metodu prikazivanja prostora na plohi nazivamo perspektivom. „Umjesto o prijenosu trodimenzionalne stvarnosti u plohu, na način da se stvori iluzija prostorne realnosti, adekvatnije je govoriti o prijevodu stvarnosti u sliku. Prijevod stvarnoga, trodimenzionalnog, kinetičkog svijeta u plošni, statički svijet slike ostvaruje slikar likovnim izražajnim i komunikacijskim sredstvima, a prvenstveno perspektivom. Primjena različitih perspektiva u različitim epohama ne zadovoljava samo primarni likovni zadatak (prikaz trodimenzionalnog prostora na dvodimenzionalnoj plohi), nego istodobno iskazuje i izražava pogled na svijet.“ (Mikulić Bošnjak, 2015: 10: 22). Načini likovnog izražavanja: transparentnost prikaza, prikaz akcije u fazama kretanja, emocijska proporcija, rasklapanje oblika, prevaljivanje oblika, vertikalna i obrnuta perspektiva i poliperspektiva.

a) Transparentni prikaz

Kao što i sam naziv govori, ovo je prikaz unutrašnjosti nečega, npr. kuće. Osim eksterijera, dijete prikazuje i interijer.

b) Prikaz akcije u fazama kretanja

Način prikazivanja određene akcije u njenom vremenskom slijedu. Primjer akcije u fazama kretanja može biti slijed kretanja bačene lopte ili čovjek koji trči.

c) Emotivna promorcija

Predmeti ili likovi koji su za djeteta veoma važni u ovom slučaju izgledaju veće od ostalih elemenata rada. Ovdje se zanemaruje stvarna veličina predmeta. Ukoliko više elemenata posjeduje veliku važnost za dijete, svi oni će biti prikazani veći od ostalih.

d) Prevaljivanje oblika

Način prikaza elemenata tako da se čine prevaljeni na tlo. Dijete tada ne mari za liniju tla. Ono okreće papir kao da svaki element ima svoje tlo.

e) Rasklapanje oblika

Ovaj način prikazivanja često nalazimo u prikazu kuća. Kuća može biti prikazana sa svim svojim stranama (prednja, zadnja, bočna).

f) Vertikalna perspektiva

Prostor se u ovom slučaju izražava redanjem oblika. Ono što se nalazi u prvom planu slike, na papiru je u donjem dijelu. Ono što je dalje, nalazi se iznad toga. Elementi rada se redaju jedan iznad drugog.

g) Obrnuta perspektiva

Pojava u prikazu prostora kada djeca iskrive viđeno, stvore obrnuti dojam nekog predmeta. Dakle, ono što je dalje u prostoru, na papiru je veće, a ono što je bliže je manje.

h) Poliperspektiva

Na ovom prikazu prostora se mogu pojavljivati predmeti i likovi gledani sa svih strana. Prisutna su različita stajališta, strane i kutovi gledanja. (Grgurić i Jakubin, 1996)

3. LIKOVNI MOTIVI I TEME

„Povod za likovno oblikovanje može biti želja za estetskim prikazivanjem nekih irealnih ili realnih i konkretnih motiva, a takvo poticanje likovnog stvaralaštva, odnosno ostvareno rješenje naziva se motivom ili temom.“ (Herceg, Rončević i Karlavaris, 2010: 16)

U likovnoj umjetnosti postoje razni motivi. Oni mogu biti: portret (prikaz određenog ljudskog lika), autoportret (prikaz samog umjetnika), grupni portret (prikaz više konkretnih likova), figura, figuralna kompozicija (prikaz nekog događaja s više ljudskih figura), žanr-scena (prikaz događaja iz svakodnevnog života), povijesni motiv, animalistički motiv, interijer (unutarnji prostor) ili eksterijer (vanjski), dakle sve što nas okružuje i sve što postoji. Nasuprot motivu, postoji uži pojam, tema. Tema je naziv rada, dakle oznaka prikazanog motiva na umjetničkom djelu. Također postoje područja koja nisu tematski rad: rad iz mašte, rad po promatranju i rad po sjećanju. Pod tematski rad

spadaju scene iz života kao npr. život u obitelji, život u školi ili dječje igre. Rad iz mašte obuhvaća neobične motive: čudan san, neobična životinja ili čak izmišljeni gradovi. Rad po promatranju odnosi se na rad koji nastaje kada promatramo neki prizor: unutrašnji ili vanjski prostor, predmeti u prostoru. Motiv je upravo konkretizacija teme. (Herceg, Rončević i Karlavaris, 2010)

4. PROSTOR

„Prostor je stvarnost u kojoj se krećemo i u kojoj živimo. Prostor ima tri dimenzije: dužinu, širinu i visinu. Za kretanje kroz prostor i njegovo sagledavanje i doživljavanje potrebno je vrijeme. Stoga se može reći da je vrijeme njegova četvrta dimenzija.“ (Jakubin, 1999: 76) Prostor se sastoji od prirodnih oblika i onih oblika koje je stvorio čovjek. Upravo ti oblici određuju prostor i njegova svojstva. Pošto su oblici u prostoru njegov sastavni dio, neizostavno je spominjati ih kada govorimo o prostoru. Prostor se može definirati kao odnos volumena i vremena. Međuprostor je prostor koji se nalazi između pojedinih oblika. Prostor se može podijeliti na unutarnji i vanjski prostor (interijer i eksterijer). Osnovna svojstva prostora su trodimenzionalnost, interijer i eksterijer. Ostala svojstva prostora čine načini njegovog oblikovanja, komponiranja oblika u prostoru te odnosi veličina i karaktera prostora. (Jakubin, 1999)

4.1. Vanjski prostor

Na površinu papira djeca mogu unijeti svoju predodžbu događanja u manjem ili većem prostoru. Simbolima dijete može ukazati na to da je veliki prostor ispunjen relativno malim oblicima. Taj se prostor širi dalje, a tako se isto pojavljuju sitni znakovi. Vanjski prostor se može prikazivati na različite načine. Najprije dijete određuje s kojeg gledišta će ga prikazati. Svako dijete ima svoju univerzalnu viziju okoline oko sebe. Tako ga može prikazati na različite načine. Ako se želi prikazati nešto što je dalje, ono se može prikazati iznad onoga što je bliže. Također se oblici mogu prikazati uspravno, jedno pored drugog bez uvida u položaj u prostoru. Također se elementi prostora mogu prikazati iz različitih stajališta. Takav oblik prikaza je prisutan u gotičkom i suvremenom slikarstvu. Slikom se može obuhvatiti samo dio prostora. On se širi daleko izvan slike. Slika je samo mali prozor u svijet. Kada djeca svojim očima gledaju prostor, uvijek otkriju nešto novo i stječu mnoga saznanja o svijetu. (Belamarić, 1987)

5. POTICANJE STVARALAŠTVA

Djeci treba dati slobodu da budu ono što jesu, da vide na svoj način i da misle svojom logikom. Ona imaju pravo na svoje individualno izražavanje i stvaranje u punom smislu riječi. Kada dijete neki oblik ili pojavu pažljivo promatra i uz ono što vidi, otkriva njihov smisao, dakle tumači ih, tada se radi o stvaralačkoj percepciji. Tek tada dijete može likovno izraziti ono što je otkrilo. Stoga, ne treba potisnuti unutrašnji poriv za upoznavanje svijeta. Dijete treba poticati na radoznalost i interes za ono što postoji i zbiva se oko njega. Postoji nekoliko načina kako bi to ostvarili. Prvi primjer je usmjeravanje opažanja. U ovom slučaju dijete usmjeravamo na neki oblik ili pojavu. Najprije će dijete zaokupiti život funkcija i svojstva oblika. Zatim se ono zanima za dijelove oblika pa nakon toga za veličine istoga. Uz to, zanima se i za vizualna obilježja oblika, materijal boju i detalje. Kako bi izbjegli nametanje svog načina viđenja djeci, najbolje je djecu poticati na opažanje postavljanjem pitanja. Pitanje može biti jednostavno kao npr. „Što vidiš?“. Nakon toga se postavljaju pitanja koja izazivaju dječje poimanje. Primjer toga je: „Zašto idemo u vrtić?“. Zatim se postavljaju pitanja o materiji, konstrukciji te boji. Dječje odgovore ne bi trebali ispravljati. Djeca tada ne crtaju ono što vide nego ono što izdvajaju i pamte. Idući primjer za poticanje stvaralaštva je aktiviranje sjećanja. To se postiže razgovorom o nečemu što su djeca spontano vidjela. Tako se aktivira i osnažava njihovo sjećanje, odnosno čuva znanje. Kada ih nešto upitamo, podsjetimo ih na taj događaj te se njima stvara slika toga događaja u njihovoj svijesti. U likovne radove nastale prema sjećanju djeca unose značenja i cjelovitost događanja. Kada likovni radovi nastaju nakon usmjerenog promatranja, djeca unose više pojedinačnih podataka. U stvaralaštvu je prisutno i maštanje. Maštanje se najčešće javlja kao produkt stvaranja novih verzija i slika na osnovi već poznatih. Dijete treba dobivati potvrde o vrijednosti likovnog rada. To djetetu puno znači jer mu ukazuje na to da je na dobrom putu. Potvrda njegovih sposobnosti djetetu daje osjećaj sigurnosti i motivaciju. (Belamarić, 1987)

6. METODOLOGIJA ISTRAŽIVAČKOG RADA

6.1. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je ispitati koje načine prikaza prostora djeca koriste u likovnom izražavanju istog, te u kojoj mjeri organizirano promatranje utječe na prikaz tog prostora. Ispituje se koliko djeca pamte ono što su vidjeli netom prije likovnog izražavanja vanjskog prostora te se stavlja naglasak i na razlike u detaljima u radu.

6.2. Hipoteze istraživanja

H1 - Organizirano predpromatranje će utjecati na bogatstvo detalja u likovnim radovima djece na temu prikaza prostora.

H2 - Organizirano predpromatranje će utjecati na način prikaza prostornih elemenata i na kompozicijsko rješenje likovnog rada.

H3 – Djeca će koristiti formu vertikalne perspektive kako bi dočarala prostor na motivu ulice.

6.3. Zadaci koje je potrebno ostvariti

Istražiti hoće li organizirano promatranje utjecati na bogatstvo detalja u likovnim radovima djece na temu prikaza prostora.

Istražiti hoće li organizirano predpromatranje utjecati na način prikaza prostornih elemenata i na kompozicijsko rješenje likovnog rada.

Istražiti hoće li djeca koristiti formu vertikalne perspektive kako bi dočarala prostor na motivu ulice.

6.4. Varijable

Zavisna: broj djece, promatranje prostora

Nezavisna: likovna tehnika, motiv

6.5. Uzorak istraživanja

Uzorak istraživanja su djeca iz predškolske odgojne skupine u dječjem vrtiću „Seka i braco“, Slavonski Brod. Prvi dio se proveo uz sudjelovanje 26-ero djece, a drugi dio uz sudjelovanje 25-ero djece.

6.6. Instrument istraživanja

Istraživanje koje je provedeno u 2 različita dana u kratkom razmaku između prvog i drugog dijela. Prvi dio je trajao kraće jer nisu promatrali prostor-oko sat vremena, a drugi dio, uz promatranje prostora-oko 2 sata.

6.7. Postupak istraživanja

U sklopu istraživanja, najprije sam morala dobiti odobrenje mentorice koju sam imala tijekom stručne prakse koju sam obavljala 3 tjedna. Pošto sam istraživanje obavila nakon prakse, zamolila sam ju za 2 dana kako bi ga provela. Kao odgojiteljica u toj skupini djece, čiji radovi su temelj ovog istraživanja, sudjelovala je i bila prisutna tijekom ta 2 dana te su aktivnosti bile zapisane u dnevnik rada. Bila je potrebna i priprema za provođenje istraživanja u oba slučaja. Prvi dio istraživanja (26-ero djece): uvod, odnosno motivacija za rad sastoji se od razgovora između djece i mene. Cilj je pažljivo slušati poticajna pitanja koja bi ih mogla navesti na prisjećanje toga što se nalazi u prostoru kojeg trebaju prikazati. Uvod ih priprema na fokus njihova rada te podsjeća na neke elemente prostora. Zatim u glavnome dijelu, uz nadgledanje, slijedi likovno izražavanje. Likovna tehnika kojom se koriste je olovka. Crtaju na A4 papiru. Nakon toga slijedi razgovor o konačnim radovima (komentari i usporedbe). Drugi dio (tjedan dana kasnije, 25-ero djece): uvod se sastoji od šetnje ulicom koja je bila motiv za prikaz. Uz šetnju postavljaju im se i poticajna pitanja te kako teče šetnja, istovremeno teče i razgovor popraćen raznoraznim dječjim komentarima o onome što promatraju. Slijedi glavni dio-likovni prikaz prostora. Uz nadgledanje, jednakom likovnom tehnikom kao u prvome dijelu te A4 papirom, djeca izražavaju ono što su vidjela u šetnji. Nakon toga, ponovno slijedi razgovor o konačnim radovima i o tome kako se razlikovao njihov prvi prikaz prostora od drugoga.

6.8. Načini obrade podataka

Odabrala sam analizirati 30 radova, dakle po 2 rada od 15-ero djece (ukupno sam skupila 51 rad). Svako dijete koje se analiziralo ima prvi rad koji se odnosi na prikaz ulice temeljen

isključivo na sjećanju i drugi rad, koji se odnosi također na prikaz ulice, ali na temelju promatranja prije samog likovnog prikazivanja tog motiva. Radovi su analizirani na način da su se gledali detalji među radovima, uspoređujući ih te način prikaza prostora i njegova kompozicija. Također, promatrale su se i perspektive koje su djeca koristila. Kriterij za odabir radova je raznovrsnost. Uključeni su radovi koji su skoro u cijelosti slični u prvom i drugom slučaju prikazivanja istog djeteta, ali i radovi koji su u potpunosti različiti. Tu su i oni radovi u kojima su djeca prostor prikazala sa istim elementima, ali s drukčijim detaljima i kompozicijom. U analizi radova obratila se pozornost na detalje u radu, način prikaza elemenata, perspektivu kojom se dijete koristilo u prikazivanju, popunjenost prostora na papiru te na razlike radova koji su nastali bez promatranja i s promatranjem. Uz to, zapisivali su se i komentari koje su djeca imala tijekom i nakon likovnog izražavanja, kada ih se upitalo što koji element slike predstavlja.

7. ANALIZA RADOVA

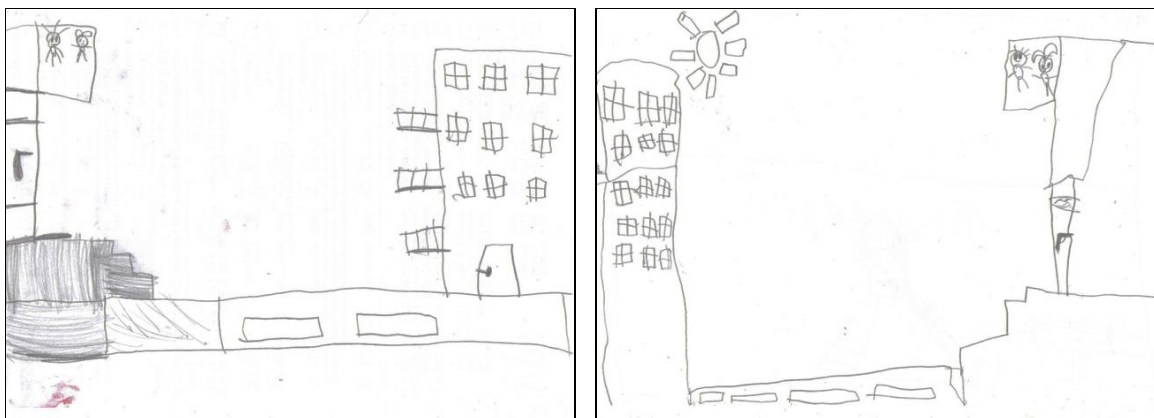
Cilj istraživanja je bio ispitati koje načine prikaza prostora djeca koriste u likovnom izražavanju istog, te u kojoj mjeri organizirano promatranje utječe na prikaz tog prostora. Također se ispitalo koliko djeca pamte ono što su vidjeli netom prije likovnog izražavanja vanjskog prostora. Naglasak je bio i na detaljima koje djeca prikazuju u sklopu elemenata prostora.

Istraživanjem je nastao ukupno 51 likovni rad. Od ukupno 30 djece u skupini, jedan dan ih je bilo 26, a drugi 25. Odabrala sam analizirati 30 radova, dakle po 2 od 15-ero djece. Svako dijete koje sam analizirala ima prvi rad koji se odnosi na prikaz prostora temeljen isključivo na sjećanju, odnosno slike prostora koje dijete trenutno ima u mislima. Također ono ima i drugi rad, on se odnosi na prikaz vanjskoga prostora- ulice, na temelju promatranja iste, netom prije likovnog prikazivanja tog motiva. Radovi su analizirani na način da su se gledali detalji među radovima, uspoređujući ih te način prikaza prostora i njegova kompozicija. Također, promatrale su se i perspektive koje su djeca koristile.

Kriterij za odabir radova je raznovrsnost. Htjela sam uključiti radove koji su skoro u cijelosti slični u prvom i drugom slučaju prikazivanja istog djeteta, ali i radove koji su u potpunosti različiti. Naravno, tu su i oni koji su prostor prikazali sa istim elementima, ali s drukčijim detaljima i kompozicijom.

U analizi radova obratit ću pozornost na detalje u radu, način prikaza elemenata, perspektivu kojom se dijete koristilo u prikazivanju, popunjenost prostora na papiru te na razlike radova koji su nastali bez promatranja i s promatranjem. Uz to, obratit ću pozornost i na komentare koje su imali tijekom i nakon likovnog izražavanja, kada sam ih upitala što koji element slike predstavlja.

7.1. Likovna analiza radova

Slika 1. a) Jakov, ULICA, bez vizualnog poticaja

Slika 1. b) Jakov, ULICA, sa vizualnim poticajem

Crtež na slici 1.a) dječaka Jakova, temeljen isključivo na sjećanju ulice u kojoj se nalazi dječji vrtić prikazuje DV „Seka i braco“ (lijeva strana), stazu (sredina crteža) te nasuprot dječjeg vrtića zgradu sa prozorima i balkonima (desna strana).

Crtež na slici 1.b) dječaka Jakova, temeljen na vizualnom poticaju, odnosno promatranju ulice, prikazuje zgradu sa prozorima (sa lijeve strane), iznad nje Sunce, stazu (sredina crteža) te nasuprot zgrade dječji vrtić „Seka i braco“(desna strana).

Dječak nije nacrtao sve elemente ulice, već samo one koji su njemu najbitniji u ulici. Crteži su slični, ali se razlikuju u položaju elemenata te manjim detaljima. Najveća sličnost na crtežima je crtež djevojčice i dječaka koji se nalazi na samom vrtiću (crtež u boji iznad ulaza u vrtić; ime vrtića je „Seka i braco“). Uz to još neke sličnosti su izgled vrtića, zgrade te ceste. Sunce na slici 1.b) je prisutno jer je taj dan bio sunčan i topao pa su svi bili uzbuđeni za šetnju. Također razlika se vidi i u balkonima koji su prisutni na slici 1.a), ali ne i na slici 1.b). Najveća vidljiva razlika je ta u stranama na kojima se nalaze elementi slike. Dječak je zamijenio strane dječjem vrtiću i zgradi nasuprot. Na to je utjecao smjer u kojem su se kretali kad su išli šetati kroz ulicu te je dječak tako bočno gledao svoj vrtić.

H1- djelomično potvrđena, razlika u manjim detaljima kao što je npr. Sunce.

H2- potvrđena jer je smjer kretanja ulicom utjecao na viđenje elemenata prostora te mijenjanje strana tim elementima.

H3-negirana, nije prisutna vertikalna perspektiva, samo bočni prikaz elemenata prostora.

Slika 2. a) Ema M., ULICA, bez vizualnog poticaja

Slika 2. b) Ema M., ULICA, sa vizualnim poticajem

Crtež na slici 2. a) djevojčice Eme M. prikazuje tužnu vrbu (lijeva strana gore), cvijeće u igralištu iza vrtića (pokraj tužne vrbe), tobogan u igralištu(nakon cvijeća). Zatim je prikazan dječji vrtić sa nacrtanom djevojčicom i dječakom, kako bi se naznačilo da je to njihov vrtić „Seka i braco“. Ispred vrtića su stepenice i stazica. Sa desne strane dječjeg vrtića prikazana su djeca koja idu u vrtić. Pored djece su dva semafora sa 1 krugom te kraj semafora prednji dio vlaka. Ispred svega, te ono što okružuje vrtić je ograda prikazana u obliku X-a. i ispred nje veća staza koja vodi do vrtića. Svi ovi elementi ulice su prikazani s gledišta osobe koja se nalazi na suprotnoj strani.

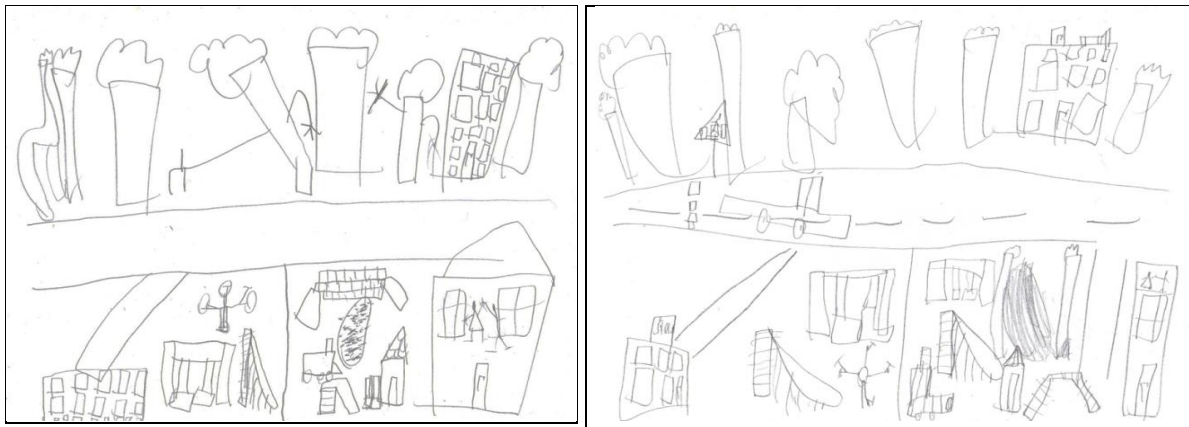
Crtež na slici 2.b) djevojčice Eme M. prikazuje dječji vrtić u pozadini, ispred njega je staza te nakon toga se nalazi stablo iznad kojeg je leptir sa čije se lijeve strane može vidjeti njihova odgojiteljica Kata te djevojčica uz nju koja predstavlja djevojčicu Emu. Sa desne strane su njene prijateljice. Ovaj crtež prikazuje radostan trenutak toga dana kada su djevojčice gledale leptire i stabla u ulici.

Djevojčica je na slici 2.a) prikazala njoj najbitnije stvari u ulici, izostavivši druge elemente te drugu stranu ulice. Na slici 2.b) se skoncentrirala više na trenutak odnosno sjećanje događaja toga dana, te zbog toga nije crtala same elemente ulice. Crteži imaju jedan zajednički element a to je vrtić. On je prikazan na 2 načina.

H1- negirana, postoji manjak detalja na crtežu što se tiče elemenata ulice nakon promatranja, suprotno od očekivanog.

H2-potvrđena, djevojčica je koristila sasvim drukčije elemente i drukčije kompozicijsko rješenje.

H3-negirana, na slici 2.a) prikazana je samo jedna strana ulice sa gledišta osobe koja se nalazi na suprotnoj strani i gleda ravno nasuprot sebe.

Slika 3.a) Fabijan, ULICA, bez vizualnog poticaja

Slika 3.b) Fabijan, ULICA , sa vizualnim poticajem

Crtež na slici 3.a) dječaka Fabijana prikazuje i jednu i drugu stranu ulice. Na gornjoj strani slike, nalaze se redom: tužna vrba, stablo, ograda uz još 3 stabla te zgrada sa čije desne strane se nalazi još jedno stablo. Dvije paralelne crte jasno prikazuju stazu ulice te odvajaju jednu stranu od druge. Na donjoj strani slike prikazana je OŠ Antuna Mihanovića koja se nalazi u toj ulici uz stazicu. Pokraj nje je igralište OŠ (ljuljačke, tobogan te vrtuljak). Crta koja slijedi s desne strane igrališta je ograda koja odvaja OŠ od dječjeg vrtića. Zatim slijedi igralište dječjeg vrtića uz dječji vrtić „Seka i braco“. Na igralištu (od gore prema dolje) je prikazan mostić, pješčanik, traktorčić, tobogan te ljuljačke i kućica.

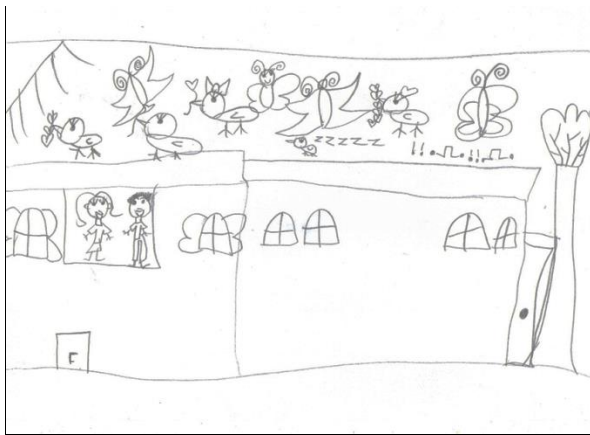
Crtež na slici 3.b) dječaka Fabijana je sličan crtežu 3.a). Također prikazuje obje strane ulice. Na gornjoj strani se vide: tužna vrba, prometni znak, stabla te zgrada. Također je prikazana staza na kojoj je auto i pješački prijelaz sa lijeve strane u sredini crteža. Na donjoj strani se može vidjeti OŠ sa stazicom, pokraj nje igralište OŠ koje sadrži tobogan, vrtuljak i ljuljačke. Zatim ograda koja dijeli 2 igrališta te igralište dječjeg vrtića. Ono ima (od gore prema dolje) ljuljačke, pješčanik koji sa obje strane ima stabla, tobogan, traktorčić, kućicu i most. Na kraju crteža, u donjem desnom kutu je dječji vrtić.

Dječak Fabijan je vrlo slično prikazao ulicu u oba slučaja. Razlike su jako male (npr. izgled škole, prometni znak na drugoj slici kojeg nema na 1., auto na drugoj slici..) Većina elemenata te raspored na slikama su vjerodostojno prikazani.

H1- negirana, oba crteža su bogata detaljima te su vrlo slična.

H2- negirana, kompozicija je gotovo identična, način prikaza prostora isto, razlike su jako male, a prisutne su u rasporedu nekoliko elemenata koji se pojavljuju u oba crteža.

H3-potvrđena, na crtežima je prisutna vertikalna perspektiva. Vertikalna perspektiva je način djetetovog izražavanja prostora nizanjem oblika tako da se ono što je bilo u prvom planu slike nalazi u donjem dijelu slike, a ono što je dalje u prostoru, nalazi se iznad toga što je dolje na slici. Dakle, oblici se okomito nižu jedan iznad drugoga. U ovom slučaju je prisutna vertikalna perspektiva jer se može razaznati što se nalazi gdje u prostoru, odnosno u ulici. Najbliže je igralište uz vrtić, zatim slijedi cesta koja je iza igrališta i vrtića te zadnje zgrada na drugoj strani ulice. Također se može uvidjeti gdje se u ulici nalazi OŠ, dakle na donjem dijelu slike, nakon nje se nalazi cesta te na gornjem dijelu slike drveće.

Slika 4.a) Ana, ULICA, bez vizualnog poticaja

Slika 4.b) Ana, ULICA, sa vizualnim poticajem

Crtež na slici 4.a) djevojčice Ane nastao je temeljen isključivo na sjećanju ulice. Djevojčica se sjetila njoj najbitnijeg elementa ulice- dječjeg vrtića i odlučila njega staviti u prvi plan svoga rada. Na donjem dijelu slike nalazi se njezin vrtić (na vrtiću se može vidjeti crtež djevojčice i dječaka koji se nalazi na gornjem dijelu zgrade vrtića, 6 prozora, krov te vrata. Sa desne strane, uz vrtić je ulaz u igralište iza vrtića. Pokraj ulaza je stablo. Na gornjem dijelu slike nalaze se ptice koje se nalaze uz cvijeće i mala pčelica (djevojčica je napisala zzzzz kako bi došlo do izražaja da je to pčela), uz njih su i leptiri. Napisane su note kojima je Ana htjela dočarati cvrkut ptica. Vrijeme nastanka ovoga rada je proljeće te ona cvrkutom želi prikazati stanje prirode koja okružuje vrtić. Također se nalazi i Sunce na gornjem lijevom kutu slike.

Crtež na slici 4.b) djevojčice Ane prikazuje (s lijeva na desno) grmlje, stablo (iznad kojeg je Sunce u gornjem lijevom kutu slike), ptičicu, zatim još jedno stablo, 3 leptira iznad i pored

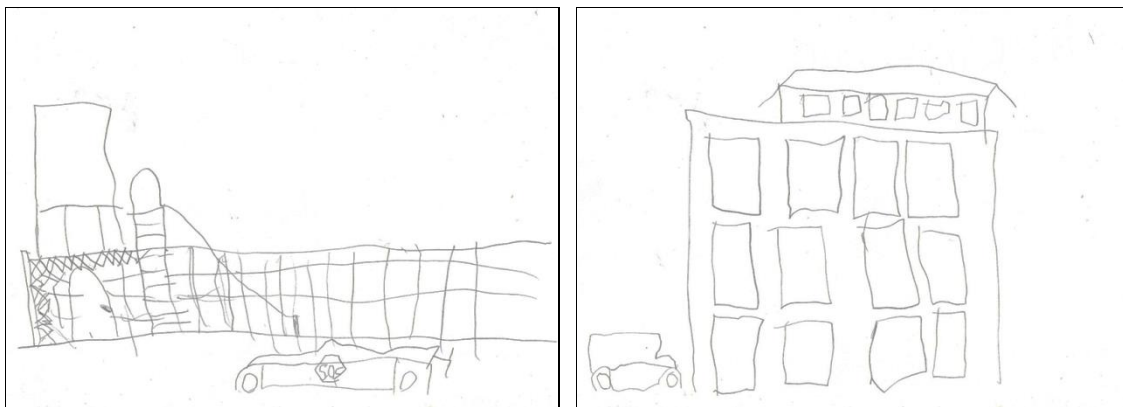
njega, ljuljačke, ispod njih pješački prijelaz i staza. U ovom slučaju, čak i nakon promatranja ulice toga dana, djevojčica prikazuje prirodu. Ovaj put samo prirodu, bez vrtića. Iako ovo nije stvaran prikaz prostora u ulici, djevojčica je crtala sve što je se dojmilo toga dana te spojila sve te elemente u svoj vlastiti doživljaj prostora, koristeći maštu.

Anini crteži imaju svoje sličnosti, ali i razlike. Sličnost je u tome što oba crteža sadrže element prirode. Ono što povezuje oba crteža i predstava je prirode u oba su leptiri i ptice. Također je prisutno Sunce na istom mjestu na slici. Pojavljuje se i drveće, ali prikazano na drukčiji način, uspoređujući crteže 4.a) i 4.b). Najveća razlika je nedostatak vrtića na slici 4.b). Na istoj slici se prikazuju i elementi kojih nema na slici 4.a) kao što su ljuljačke, grmlje te staza i pješački prijelaz. Iako je na slici 4.a) veći naglasak na vrtiću- koji zauzima najviše prostora na papiru, obje slike sadrže elemente prirode, što ih povezuje.

H1- negirana, oba crteža su bogata detaljima, samo što prikazuju različite elemente.

H2-potvrđena, organizirano predpromatranje je itekako utjecalo na način prikazivanja prostora jer je drugi puta prikazano nešto sasvim drukčije. Likovni prikaz je bio više usmjeren na motive na putu do vrtića nego na sam vrtić.

H3-negirana, nije prisutna vertikalna perspektiva. Prostor je prikazan tako da ne možemo uočiti što nam je bliže, a što dalje u prostoru.

Slika 5.a) Andrija, ULICA, bez vizualnog poticaja Slika 5.b) Andrija, ULICA, sa vizualnim poticajem

Crtež na slici 5.a) dječaka Andrije prikazuje ogradu duž cijelog papira. To je ograda igrališta. Iza nje se nalazi tobogan i kuća, dok ispod nje stoji trkaći auto. Ovaj crtež je nastao bez vizualnog poticaja, ali dječak je unatoč motivu-koji je u ovom slučaju bio ulica vrtića, dodao element kojeg nema u ulici. To je trkaći auto. Kako bi crtež učinio zanimljivijim, kombinirao

je stvarnost sa maštom. Crtež nije prikaz cijele ulice, nego samo jedan mali dio nje- ograda i tobogan u igralištu.

Crtež na slici 5.b) dječaka Andrije prikazuje auto (donji lijevi kut slike), zgradu sa jako puno prozora koja zauzima većinu papira te još jednu iza nje, u daljini, koja je viša od ove prve. Ovaj crtež sadrži zgradu koja se nalazi u ulici preko puta vrtića. Uz auto, to je jedino što veže ovaj prikaz ulice sa njenim stvarnim izgledom.

Crteži su u potpunosti različiti. Ne postoji čak niti jedan isti element koji bi povezo prikaze vanjskog prostora. Na slici 5.b) nije korištena mašta, dakle nisu dodani elementi kojih nema u ulici.

H1-negirana, oba crteža su jednostavna i ne sadrže jako puno elemenata. Također, prikazuju različite elemente.

H2-potvrđena, organizirano promatranje je utjecalo na način prikaza prostora jer je dječak prikazao sasvim drukčiji element ulice u drugom slučaju.

H3- negirana, vertikalna perspektiva nije vidljiva. Ne može se uočiti poredak elemenata u prostoru.

Slika 6.a) Bianka, ULICA, bez vizualnog poticaja Slika 6.b) Bianka, ULICA, sa vizualnim poticajem

Crtež sa slike 6.a) djevojčice Bianke prikazuje dječji vrtić koji je u centru samog papira i zauzima najviše prostora. Detalji na vrtiću su: vrata, stepenice, dva prozora uz venecijanere te na vrhu prikazan crtež djevojčice i dječaka iznad kojeg piše: „SEKA I BRACO“. Sa desne strane vrtića djevojčica je nacrtala tužnu vrbu. Na gornjem dijelu slike se vidi Sunce u lijevom kutu. Nakon njega, u središtu gornjeg dijela je bubamara prema kojoj leti pčela uz zvuk koji je prikazan slovom: „zzzzz“. Sa desne strane gornjeg dijela slike je ptica. Ovaj

crtež temeljen na sjećanju vanjskog prostora sadrži vrlo malo elemenata ulice, ali djevojčici najbitnije.

Crtež sa slike 6.b) djevojčice Bianke temeljen na promatranju vanjskog prostora prije likovnog izražavanja sadrži zgradu sa skelama koje su nacrtane kroz sredinu zgrade te vrata u središtu drugih skela. Prikazane su skele jer su bile svježije postavljene taj dan kada su oni šetali ulicom i svi su se pitali što je to uz zgradu i čemu služi. Pošto se nisu susreli često sa skelama, zanimljivo im je bilo čuti kako se čovjek njima služi. Stoga je djevojčica zapamtila ovaj dio šetnje i promatranja i odlučila ih prikazati. Duž donjeg dijela papira nacrtala je cestu. Rub zgrade i cestu je popunila olovkom.

Crteži nemaju nijedan zajednički element vanjskog prostora koji je bio zadan. Djevojčica je u oba crteža prikazala dvije različite strane ulice, odnosno dio strana. U prvom slučaju prikazala je ono što je karakteristično za tu ulicu njoj, odnosno zašto ona prolazi kroz tu ulicu- kako bi stigla u vrtić. U drugom slučaju prikazala je ono što je se najviše dojmilo toga dana.

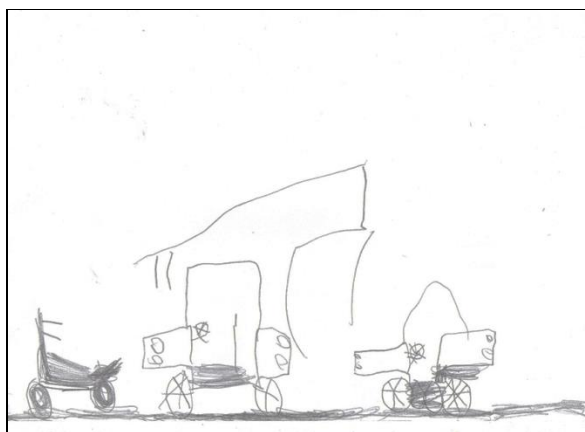
H1-potvrđena, ali suprotno od očekivanoga. U drugom slučaju ima manje detalja nego u prvome, kada je djevojčica temeljila svoj crtež samo na sjećanju. Umjesto da crtež bude bogatiji detaljima, on je siromašniji.

H2-potvrđena, prostor je prikazan na potpuno drukčiji način. Prikazani su različiti elementi.

H3-negirana, na prvoj slici se ne može razaznati što nam je bliže u prostoru, a što dalje, a na drugoj slici je prikazano preklapanje elemenata (ulica i cesta).

Slika 7.a) Gabriel, ULICA, bez vizualnog poticaja

Slika 7.b) Gabriel, ULICA, sa vizualnim poticajem

Crtež na slici 7.a) dječaka Gabriela sadrži elemente ulice kao što su: dječji vrtić(lijevo), tužna vrba kraj dječjeg vrtića koja je viša i veća od samog vrtića. Na dječjem vrtiću prikazani su dječak i djevojčica jedno ispod drugog koji su široko raširili ruke., prozor i vrata te male stepenice pokraj vrata. Na gornjem dijelu slike se nalazi Sunce. Dječak je prikazao elemente ulice kojih se najprije mogao sjetiti.

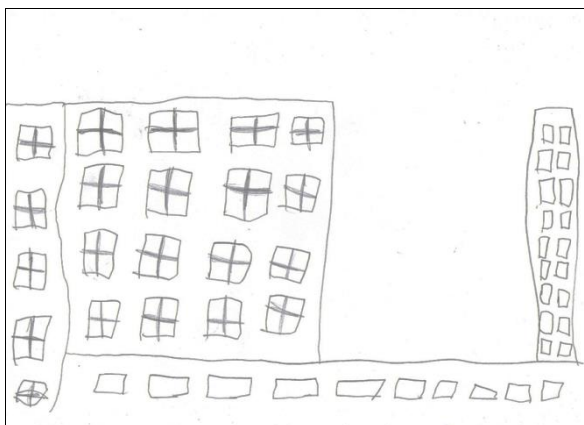
Crtež na slici 7.b) dječaka Gabriela na donjem dijelu slike s lijeva na desno sadrži: motor te 2 auta na kojima su jasno prikazani točkovi i svjetla te ručka na vratima auta. Ta tri prijevozna sredstva se nalaze na podebljanoj cesti. Iznad auta, u središtu papira se nalazi tobogan.

Crteži su veoma različiti. Nemaju niti jedan zajednički element. Umjesto očekivanog -da će pomoću gledanja prostora prije samog likovnog izražavanja dječak obogatiti rad, on je manje toga prikazao drugi put. Ostavio je dosta praznog prostora.

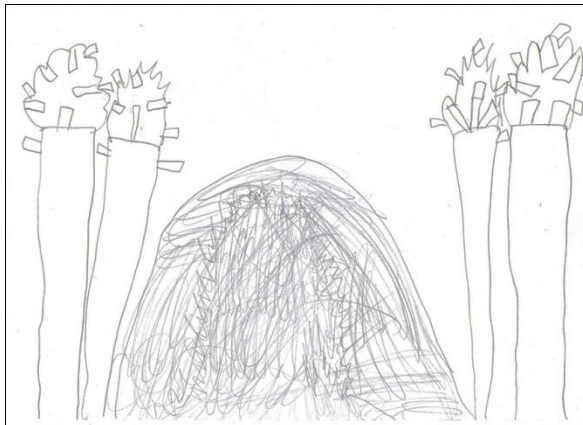
H1-potvrđena, ali suprotno od očekivanoga. Prisutan je manjak detalja na drugoj slici. Nedostaje ono što je prikazano u prvom slučaju, a to su stvarni elementi ulice. Npr slici 7.a) je prikazao vrtić i tužnu vrbu, dok na slici 7.b) prijevozna sredstva.

H2- potvrđena, organizirano predpromatranje je utjecalo na prikaz prostora. Npr. na slici 7.a) je prikazao vrtić i tužnu vrbu, dok na slici 7.b) prijevozna sredstva. Crteži nemaju niti jedan isti element.

H3- negirana, ne može se predočiti gdje je što u prostoru, što je u ulici bliže, a što dalje. Ovo vrijedi za oba crteža.

Slika 8.a) Irina, ULICA, bez vizualnog poticaja

Slika 8.b) Irina, ULICA, sa vizualnim poticajem

Crtež na slici 8.a) djevojčice Irine prikazuje zgradu sa jako puno prozora koja zauzima najveći dio papira. Na desnoj strani se nalazi još jedna zgrada. Za razliku od prve, ona je uža i sa manjim prozorima drukčijeg oblika. Na donjem dijelu slike je cesta. Djevojčica je prikazala stranu ulice prekoputa vrtića gdje se nalaze zgrade. To ju je prvo asocijalo na izgled ulice kada je dobila zadatak.

Crtež na slici 8.b) djevojčice Irine nacrtan je nakon promatranja vanjskog prostora-ulice. U ovom slučaju, Irina je nacrtala ono što ju je tada prvo asocijalo na tu ulicu. Taj dan je kraj OŠ čovjek kosio travu. Pred OŠ se nakupila velika hrpa pokošene trave. Upravo taj element ulice je djevojčica zapamtila i odlučila prikazati. Pokošena trava je zato fokus ove slike. Oko nje se nalaze 2 stabla za svake strane.

Crteži su u potpunosti različiti. Nemaju niti jedan zajednički element. Promatranje ulice je u cijelosti promijenilo ono je što djevojčica odlučila nacrtati.

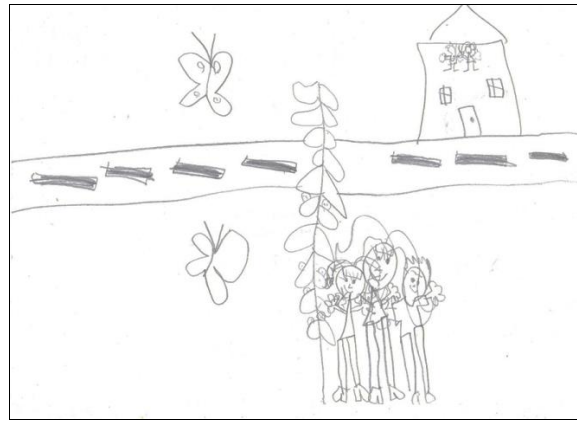
H1-negirana, crteži su u potpunosti različiti, ali iako je to slučaj, svaki posjeduje detalje na svoj način (puno prozora na zgradama; krošnje drveća, pokošena trava)

H2-potvrđena, organizirano promatranje je utjecalo na način prikaza vanjskog prostora. Sadržaj slika je u potpunosti različit.

H3- negirana, na slici 8.a) se ne može razaznati raspored elemenata u prostoru. Slici 8.b) je isti slučaj. Iako je trava skoro iste visine kao drveće, ovdje se radi o emotivnoj proporciji. Djevojčici je pokošena trava predstavljala nešto što je se dojmilo toga dana te je zato ona prikazana u takvoj veličini.

Slika 9.a) Iris, ULICA, bez vizualnog poticaja

Slika 9.b) Iris, ULICA, sa vizualnim poticajem

Crtež na slici 9.a) djevojčice Iris temeljen samo na sjećanju prostora prikazuje zgradu (lijeva strana). Pokraj zgrade je tobogan nakon kojeg slijedi dječji vrtić koji obuhvaća najveći dio slike. Na vrtiću se može uočiti krov sa crijepom, dječak i djevojčica koji se drže za ruke, 2 prozora te vrata između. Sa desne strane se nalazi stablo u čijoj su krošnji srca. Ispod stabla su ljuljačke.

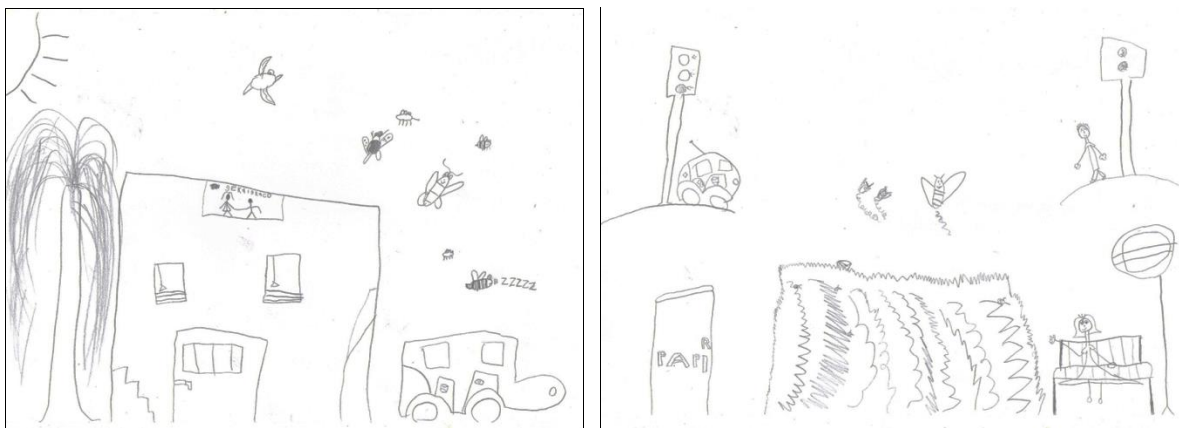
Crtež na slici 9.b) djevojčice Iris temeljen na prethodnom promatranju vanjskoga prostora prikazuje događaj toga dana tijekom šetnje kroz ulicu. Na crtežu se vidi odgojiteljica Kata između dvoje djece-dječaka i djevojčice gdje je djevojčica upravo Iris. Nalaze se kraj dugačke, tanke stabljike na kojoj se nalaze bubamare. Ovo je prikaz okupljanja djece oko grma za vrijeme šetnje i promatranje bubamara te brojanje njihovih točkica. Pored stabljike na slici nalazi se leptir. Iza toga je cesta. Iznad ceste na papiru nalazi se dječji vrtić. To se može zaključiti zbog dječaka i djevojčice koji su nacrtani pri vrhu vrtića. Na gornjem dijelu slike se nalazi još jedan leptir.

Zaključno, crteži djevojčice su vrlo različiti. Jedini isti element je dječji vrtić. Na slici 9.b) je stavljen u pozadinu i nacrtan puno manje, što je suprotno od slike 9.a) gdje je vrtić fokus cijeloga rada. U ovom slučaju, promatranje prije izražavanja je utjecalo na prikazivanje prostora tako da je drugi put djevojčici bilo zanimljivije prikazati događaj pri promatranju ulice nego stvarni izgled ulice. Taj događaj joj je ostao najviše u pamćenju, ne stavlajući naglasak na elemente ulice.

H1- djelomično potvrđena, crteži su različiti u svemu osim toga što imaju jedan zajednički element-vrtić. Međutim, svaki na svoj način sadržava detalje u sklopu elemenata koje je djevojčica prikazala.

H2-potvrđena, očituje se najviše u prikazu dječjeg vrtića nakon organiziranog promatranja. On je tada stavljen u pozadinu, dok je na prvoj slici glavni element. Također, na drugoj slici nije naglašen crijep krova vrtića kao na prvoj. Druga slika djevojčice Iris sadrži događaj toga dana, dok prva slika izgled jene strane ulice.

H3- djelomično potvrđena, vertikalna perspektiva je prisutna u samo jednom radu. Na slici 9.a) očituje se preklapanje oblika. Na slici 9.b) se može vidjeti vertikalna perspektiva jer je djevojčica nacrtala cestu iznad djece i odgojiteljice, a vrtić, male veličine na gornjem dijelu slike (najudaljnije), iza ceste.

Slika 10.a) Luna, ULICA, bez vizualnog poticaja

Slika 10.b) Luna, ULICA, sa vizualnim poticajem

Crtež na slici 10.a) djevojčice Lune prikazuje tužnu vrbu (lijeva strana), u gornjem lijevom kutu, iznad vrbe je Sunce, vrtić: na njegovom vrhu su dječak i djevojčica koji se drže za ruke. Iznad njih, Luna je napisala: „SEKA I BRACO“. Ispod su 2 prozora sa venecijanerima. Na donjem dijelu prikaza vrtića su vrata u središtu te stepenice sa lijeve strane. Sa druge strane vrtića je auto. Na gornjem dijelu slike je ptica (iznad vrtića), nakon nje, nadesno, su bubamara, muha, pčela te leptir. Ispod leptira je još jedna muha te još jedna pčela, ali ova znatno veća od prve. Iza pčele je zujanje prikazano slovom : „zzzzz“.

Crtež na slici 10.b) djevojčice Lune nastao nakon promatranja ulice prikazuje različite situacije toga dana raštrkane po papiru. U donjem lijevom kutu papira je prikazan kontejner za papir kojeg je djevojčica naglasila riječju: „PAPIR“. Iznad njega, na gornjem dijelu slike, sa lijeve strane prikazan je semafor za upaljenim 3. svjetlom te auto ispod njega. Prikazano je i tlo zaobljenom crtom. U središtu donjeg dijela slike je grm sa bubamarama i ružom na vrhu. Iznad grma su 2 manje pčele u letu i jedna veća. Sa desne strane, u donjem desnom kutu je prikazana djevojčica koja sjedi na klupi i maše. Nalazi se pokraj prometnog znaka, sa njene

desne strane. Iznad toga, u gornjem desnom kutu papira, prikazan je dječak u hodu iznad kojeg je prometni znak sličan semaforu koji prikazuje da se može prijeći ulica. Tlo po kojem dječak hoda je ponovo prikazano zaobljenom crtom.

Ova dva crteža prikazuju sasvim druge elemente. Jedina manja sličnost među crtežima je prisutnost pčele, čak je i ona prikazana na drukčiji način. Sve ostalo što se nalazi na slikama je drukčije. U ovom slučaju, promatranje prostora je utjecalo na likovno izražavanje istoga na način da se djevojčica okrenula događajima, odnosno situacijama (dječak prelazi ulicu, djevojčica sjedi i maše...) izostavivši važne elemente prostora i njegovu kompoziciju.

H1-negirana, prostor na slikama je skoro jednako popunjen i u prvom i u drugom slučaju. Iako crteži prikazuju različite elemente, svaki rad je bogat detaljima na svoj način.

H2-potvrđena, prisutan je različiti sadržaj radova. Prva slika predstavlja djelić jedne strane ulice (gdje je vrtić), ali druga slika predstavlja različite elemente raštrkane po papiru, nema povezanosti između slika jer je sadržaj drukčiji.

H3-djelomično potvrđena, vertikalna perspektiva je prisutna u jednom radu. Iako se u prvom radu ne može uočiti što je u prostoru bliže, a što dalje (prostor je prikazan sa gledišta osobe koja sa druge strane gleda ravno na ulicu), u drugome radu je prisutna vertikalna perspektiva jer su semafor ispod kojeg je auto i dječak u hodu kraj prometnog znaka prikazani iznad kontejnera i djevojčice koja sjedi na klupi.

Slika 11.a) Mila A., ULICA, bez vizualnog poticaja Slika 11.b) Mila A., ULICA, sa vizualnim poticajem

Crtež na slici 11.a) djevojčice Mile A. dočarava mnoštvo detalja i elemenata prostora. Rad je bogat te skoro cijeli papir je popunjen, ne ostavivši puno praznog prostora. Na donjem dijelu slike, djevojčica je najprije prikazala dječji vrtić velikim natpisom na vrhu: „SEKA I

BRACO“ . Nacrtała je djevojčicu i dječaka ispod natpisa. Vrtić se sastoji od prozora i vrata. Pokraj njega prikazala je sebe uz svoju odgojiteljicu te vješto likovno izrazila njenu kovrčavu kosu. Malo udaljena, prema lijevoj strani prisutna sam i ja na slici, kratke kose u haljini. Iznad osoba na slici, odnosno na cesti koja je prikazana na slici, mogu se vidjeti bicikl i 2 auta. Sa desne strane papira bočno je prikazana zgrada, što se očituje kod balkona. Na sredini crteža, iza svega nabrojanog, prikazano je drveće ispod kojih su klupe te trava prošarana olovkom. Između drveća je grm. Slijedi visoka ograda iza drveća. Iza ograde, u daljini, može se uočiti zgrada te nakon nje igralište na kojem su vrtuljak, tobogan, ljuljačka i klackalica. Između zgrade i igrališta je veliki leptir.

Crtež na slici 11.b) djevojčice Mile A. je, kao i na slici 11.a) bogat detaljima te prikazom kompozicije prostora. Na papiru je djevojčica ostavila jako malo prostora, popunjavajući skoro svaki dio papira. Crtež dočarava vrtić u donjem desnom kutu, prikazujući vrata te gornji dio kod crteža dječaka i djevojčice koji je također popunjen paralelnim crtama. Iznad crteža je natpis: „SEKA I BRACO“. Iznad dječjeg vrtića je OŠ Antuna Mihanovića. Jasno se vidi i naziv škole koji je djevojčica napisala iznad vrata i prozora. Iznad škole u gornjem lijevom kutu je Sunce. Zatim, na donjem dijelu slike se nalazi cesta na kojoj je bicikl. Iznad bicikla i ceste je igralište OŠ. Igralište se sastoji od mnogo detalja, počevši od čovjeka koji kosi travu koja zatim pada iza njega (odmah nakon ceste). Slijede tobogan i vrtuljak. Iznad tobogana je prikazana staza koja vodi do OŠ. Kraj nje, nadesno je ljuljačka. Iznad staze je pješćanik u kojem se igraju 2 dječaka. Zatim, prema gore, slijedi tobogan pokraj kojeg je djevojčica. Iza njega je grm. Desno od igrališta se nalaze grmovi sa bubamarama te drveće. Između zgrade koja je na desnoj strani papira i drveća koje je kraj igrališta se nalaze Milini prijatelji iz predškolske skupine poredani jedan iza drugoga, u parovima šetajući se ulicom. Na čelu je njihova odgojiteljica. Zatim su njeni prijatelji i ona te ja na kraju, čak i sa naočalama koje je dodala na samom kraju crteža kao dodatan detalj.

Koliko ovi crteži imaju sličnosti, toliko i razlika. Sličnost je u bogatstvu detalja. Djevojčica je uspjela prikazati što više elemenata i detalja prostora, bilo to sa vizualnim poticajem ili bez. Slično je prikazala dječji vrtić te zgradu prekoputa u oba crteža. Također je uvrstila i sebe, odgojiteljicu te mene. Prisutna su i drveća te grmovi. Najveća razlika je u kompoziciji prostora. Dok su vrtić i zgrada na istome mjestu na papiru, ostali elementi crteža nisu. Grmlje i drveće su na slici 11.a) prikazani paralelno sa cestom, kao i igralište iza ograde. Na slici 11.b) je drugi slučaj. Tu su ti isti elementi prikazani okomito sa cestom. Veći naglasak je stavljen na igralište na slici 11.b) te je prikazana i OŠ koje nema na slici 11.a). djevojčici je

kompoziciju prostora bilo lakše prikazati drugi puta, s obzirom na to da je mogla pažljivo promotriti prostor netom prije prikazivanja istoga.

H1-negirana, prisutno je jednako puno detalja i na prvoj i drugoj slici. Prostor papira je skoro u potpunosti popunjen u oba slučaja.

H2-potvrđena, postoje razlike u načinu prikaza npr. dječjeg vrtića ili zgrade. Veće razlike su vidljive u kompoziciji prostora. Npr. drveće u ulici se na slici 11.a) nalazi iza ceste, prekoputa vrtića. Na slici 11.b) to isto drveće je prikazano okomito sa cestom, pokraj igrališta s jedne strane i zgrade s druge.

H3- potvrđena, prisutna je vertikalna perspektiva. Vertikalna perspektiva je način prikaza prostora nizanjem oblika tako da se ono što je bilo u prvom planu nalazi u donjem dijelu slike, a što je prostorno dalje, nalazi se iznad toga. Oblici se okomito nižu jedan iznad drugog. U prvom slučaju, vrtić koji se nalazi na donjem dijelu slike je najbliži promatraču. Zatim slijedi cesta te klupe i drveće. Iza toga je ograda, a iza nje, u daljini-zgrada. U drugom slučaju (na slici 11.b)) se također može uočiti udaljenost elemenata i njihova kompozicija. Vrtić i zgrada su veći pa su u prvom planu slike, dolje na papiru, jedno prekoputa drugoga. Kraj vrtića je OŠ. Ona se nalazi iznad njega. Poredak elemenata u prostoru može se uočiti i prikazom igrališta kod OŠ (tobogan je iznad ljujačke, dakle on je u prostoru dalje).

Slika 12.a) Mila P., ULICA, bez vizualnog poticaja Slika 12.b) Mila P., ULICA, sa vizualnim poticajem

Crtež na slici 12.a) djevojčice Mile P. u središtu prikazuje dječji vrtić. Pojavljuju se velike stepenice koje se nižu sve do ulaznih vrata. Iznad vrata su nacrtani djevojčica i dječak između kojih se nalaze 3 srca. Na slici se može i vidjeti cesta čiji dijelovi su prikazani i na lijevoj i desnoj strani vrtića, ali je prikazana tako da se nalazi iza vrtića. Sa lijeve strane je prometni znak.

Crtež na slici 12.b) djevojčice Mile P. Prikazuje dijelove igrališta i OŠ. Najprije, u donjem lijevom kutu je grm ispred kojeg je bubamara. Zatim 2 velike ljuljačke. Nakon njih se na crtežu mogu razaznati ljestve iznad kojih je zvono. Zatim slijedi veliki tobogan. Sve to se nalazi na travi na dnu slike. Iza igrališta je prikazana OŠ čiji se dijelovi nalaze između dijelova igrališta. Ljestve i zvono pripadaju OŠ. Također, ulazna vrata iza tobogana pripadaju školi. Na vrhu crteža, između prozora, velikim slovima piše: „ŠKOLA“.

Ovi crteži su potpuno različiti. Prikazuju sasvim druge elemente ulice. Oba elementa se nalaze na istoj strani ulice. Na slici 12.b) može se vidjeti puno više detalja, utjecajem vizualnog poticaja. Stoga je ovaj rad bogatiji. Međutim, kompozicija prostora je prisutna u obje slike. Može se shvatiti gdje je što u prostoru (cesta iza vrtića; slika 12.a), škola iza igrališta; slika 12.b)).

H1- potvrđena, iako nisu prikazani isti elementi u prostoru, druga slika sadržava puno više detalja te je prostor na papiru popunjen u cijelosti.

H2- potvrđena, organizirano predpromatranje je utjecalo na način prikaza prostora- dijete je prikazalo različite elemente prostora.

H3-negirana, prisutno je samo preklapanje oblika u oba crteža (npr. cesta i vrtić.).

Slika 13.a) Ema G., ULICA, bez vizualnog poticaja Slika 13.b) Ema G., ULICA, sa vizualnim poticajem

Crtež na slici 13.a) djevojčice Eme G. prikazuje zgradu sa ljudima na prozorima (lijeva strana) te stablo pored nje. Zgrada se nalazi u pozadini slike, prikazana manje od onog što je u središtu papira, odnosno samog crteža. U središtu se nalazi dječji vrtić. Na vrtiću se mogu uočiti vrata, odnosno ulaz u vrtić, grb (iako nije popunjen, djevojčica nije mogla koristiti

boje, vidi se oblik grba) te natpis: „SEKA I BRACO“ i iznad njega djevojčica i dječak koji stoje na vrhu vrtića. Sa desne strane je još jedno stablo i iza vrtića je cesta.

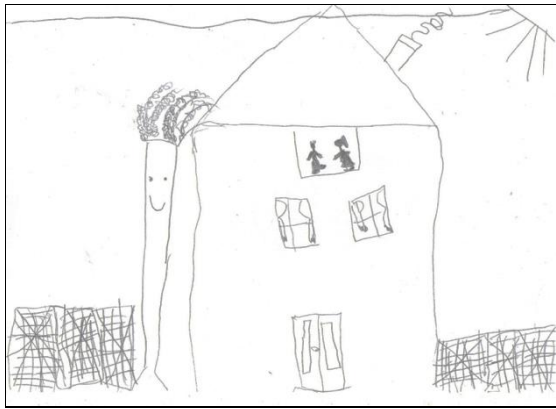
Crtež na slici 13.b) djevojčice Eme G. ovaj put prikazuje dječji vrtić sa lijeve strane papira. Na njemu možemo uočiti ulazna vrata, odgojiteljicu Katu koja ide prema ulazu, dječaka i djevojčicu (gornji dio vrtića) te iznad njih natpis: „SEKA I BRACO“. Zatim slijedi cesta između vrtića i OŠ koja je na suprotnoj strani papira. Na njoj se nalazi ulaz te veliki natpis na vrhu kako bi se znalo da je to OŠ Antuna Mihanovića. Iako naziv škole nije napisan pravilno, djevojčica je uspjela navesti na to da se radi upravo o toj OŠ. Na putu do OŠ se mogu vidjeti grmovi te jedna svjetiljka koja predstavlja rasvjetu u ulici. Na gornjem dijelu se nalaze oblaci (4 oblaka) i Sunce u desnom gornjem kutu.

Crteži se razlikuju u više elemenata. Zgrada koja je na slici 13.a) nije prikazana u drugom slučaju, na slici 13.b). Kada je djevojčica promatrala ulicu, sjetila se da je u blizini vrtića OŠ. Tada je odlučila prikazati nju. Također je nacrtala i oblake i Sunce, koji predstavljaju kakvo je vrijeme bilo toga dana. To nedostaje na prvoj slici. Crtež djevojčice i dječaka koji je simbol njenog dječjeg vrtića, u drugom slučaju se nalazi u sklopu zgrade vrtića, a ne kao na slici 13.a) gdje su prikazani iznad. Razlika je u elementima u prirodi (drveće-grm). Na objema slikama se nalazi cesta. Na slici 13.a) cesta je u pozadini između vrtića i zgrade, dok je na slici 13.b) između vrtića i OŠ.

H1-potvrđena, u drugom slučaju postoji više detalja na slici. Prikazano je čak i kakvo je vrijeme bilo toga dana (sunčano; Sunce i oblaci na slici 13.b)).

H2-potvrđena, primjer su nacrtani dječak i djevojčica na vrtiću. U prvom slučaju su iznad, dok su u drugom slučaju u sklopu zgrade vrtića. Vrtić je na slici 13.a) prikazana u središtu, dok je na slici 13.b) prikazan na lijevoj strani. Također, na toj slici je prisutna i OŠ, koje na slici 13.a) nema, dok je tamo prikazana zgrada koje nema na drugoj slici. Stoga, organizirano promatranje prostora prije prikazivanja, utjecalo je na način prikaza prostornih elemenata i na kompozicijsko rješenje likovnog rada.

H3-negirana, vertikalna perspektiva nije prisutna. Način prikaza koji se javlja je preklapanje oblika.

Slika 14.a) Lena, ULICA, bez vizualnog poticaja

Slika 14.b) Lena, ULICA, sa vizualnim poticajem

Crtež na slici 14.a) djevojčice Lene koji predstavlja njeno viđenje ulice se sastoji od: dječjeg vrtića (vrata, prozori sa zavjesama, crtež dječaka i djevojčice, krov i dimnjak), obuhvaća najveći dio crteža, ograde- nalazi se sa lijeve i desne strane vrtića, tužnu vrbu koja je s lijeve strane i na gornjem dijelu slike nebo uz Sunce (gornji desni kut). Djevojčica je tužnoj vrbi dodala osmijeh i popratila taj čin komentarom: „Tužna vrba više nije tužna. Sad je sretna.“

Crtež na slici 14.b) djevojčice Lene koji predstavlja njeno viđenje ulice nakon njenog promatranja sastoji se od OŠ koja zauzima skoro cijeli papir. Nalazi se pri gornjem dijelu, sa svoje lijeve strane ima kamenje i unutar oblika zgrade OŠ nalazi se mnoštvo prozora. Na donjem dijelu slike se nalazi kamenje i ulaz (vrata) u OŠ.

Crteži nemaju niti jedan zajednički element. Prikazuju 2 elementa ulice ali nijednom zajedno. Ne postoji niti jedan sličan sadržaj na slikama koji bi ih povezao.

H1- djelomično potvrđena, crteži su različiti, ali sadrže detalje, svaki na svoj način. Primjeri: tužna vrba, ograda- slika 14.a), prozori na OŠ i kamenje na tlu-slika 14.b).

H2-potvrđena, promijenio se sadržaj slike u drugom slučaju, nakon organiziranog promatranja. Taj sadržaj je OŠ, a na slici 14.a) je dječji vrtić.

H3-djelomično potvrđena, vertikalna perspektiva se očituje samo u drugoj slici, vrata su na donjem dijelu slike, kao i kamenje na tlu. Iznad vrata slijedi OŠ, dakle ona je iza vrata.. Na prvoj slici se ne može zaključiti što je bliže a što dalje. Stoga, ova hipoteza može biti samo djelomično potvrđena.

Slika 15.a) Tonka, ULICA, bez vizualnog poticaja Slika 15.b) Tonka, ULICA, sa vizualnim poticajem

Crtež na slici 15.a) djevojčice Tonke temeljen je isključivo na sjećanju te ulice. Prikazuje OŠ, ogradu, dječji vrtić i stabla. Jedno stablo se nalazi na lijevoj strani papira, dok drugo na desnoj. Na lijevoj strani je OŠ na kojoj su prikazani prozori i vrata sa kvakom. Na desnoj strani je dječji vrtić sa vratima i kvakom, prozorom, grbom i kraj njega nacrtani djevojčica i dječak. Između OŠ i vrtića, u središtu papira je ograda.

Crtež na slici 15.b) djevojčice Tonke temeljen je na promatranju prostora u ulici. Prikazan je jedan dio ulice, a to je igralište OŠ. Oko igrališta se nalazi ograda podebljana olovkom. Unutar njega, igralište je prekriveno travom koju je djevojčica dočarala tankim nepravilnim crtama. Sa lijeve strane igrališta je ljuljačka. Nakon nje se nalazi klackalica. Zatim slijedi vrtuljak iznad kojeg su još 2 ljuljačke. Ispod ljuljački je čovjek koji kosi travu. Likovno je izrazila događaj koji je trajao dok su šetali ulicom i promatrali ju. Zanimalo ju je kako čovjek koji travu sjedeći. Taj scena u danu joj je ostala najviše u pamćenju te ju je odlučila prikazati. Na dnu papira su 2 mala mrava, dok su na gornjem dijelu slike 2 leptira u letu.

Ova dva crteža su u potpunosti različita. Prikazuju sasvim druge elemente. U prvom je naglašena jedna strana ulice gdje se nalaze dječji vrtić i OŠ, dok je u drugom naglasak stavljen na događaj toga dana i ono što je djevojčici bilo najzanimljivije promatrajući ulicu. Crteži nemaju niti jedan zajednički element.

H1-negirana, crteži su jednako bogati iako prikazuju različite elemente.

H2-potvrđena, organizirano promatranje je itekako utjecalo na prikaz motiva vanjskog prostora. U prvom slučaju je to bila jedna strana ulice, dok je u drugom slučaju prikazano igralište. Djevojčica je kroz promatranje uočila nešto što je njoj bilo zanimljivo u šetnji te odlučila to prikazati.

H3-djelomično potvrđena, vertikalna perspektiva nije prisutna na prvoj slici djevojčice Tonke. Međutim, prisutna je na drugoj. Nacrtala je elemente jedan iznad drugoga ili pokraj drugoga, pa je moguće razaznati gdje se što nalazi (vrtuljak ispred ljuljački).

8. RASPRAVA

U analizi 30 radova djece imala sam tri hipoteze: 1) „Organizirano predpromatranje će utjecati na bogatstvo detalja u likovnim radovima djece na temu prikaza prostora.“,

2) „Organizirano predpromatranje će utjecati na način prikaza prostornih elemenata i na kompozicijsko rješenje likovnog rada. „ ,

3) „Djeca će koristiti formu vertikalne perspektive kako bi dočarala prostor na motivu ulice.

Analizirajući radove, došla sam do rezultata koji radovi potvrđuju ove hipoteze, a koji ne. H1- potvrđena crtežima koji su na slikama: 1.b), 6.b), 7.b)., 9.b), 12.b) i 13.b). Ostalim radovima negira se prva hipoteza. Kod većeg broja djece organizirano predpromatranje nije utjecalo na bogatstvo detalja u njihovim radovima. Ove brojke su me iznenadile jer se očekivalo da će promatranje netom prije crtanja djeci skrenuti pažnju na gledanje detalja. Međutim, detalji u prvom i drugom radu se nisu uvelike razlikovali.

H2- potvrđena crtežima koji su na slikama: 1.b), 2.b), 4.b), 5.b), 6.b), 7.b), 8.b), 10.b), 11.b), 12.b), 13.b), 14.b) i 15.b). Negirana je samo u dva slučaja, slike 3.b) i 9.b). Ove brojke ukazuju na to da je organizirano predpromatranje itekako utjecalo na način na koji djeca vide prostor. U većini slučajeva se odnosilo na to da nakon promatranja sav fokus slike posjeduje jedan ili 2 elementa u prostoru. Rezultati su bili također iznenađujući jer se očekivalo da će djeca prikazati više elemenata nego prvi put i sa većom preciznošću sada kada su mogli vidjeti prostor i probali ga zapamtiti.

H3-negirana kod skoro svakog djeteta, osim u oba crteža dvoje djece, vidljivo na slikama 3.a) i 3.b) i 11.a) i 11.b). Djelomično je potvrđena u jednom od dva rada četvero djece. To su crteži na slikama: 9.b), 10.b), 14.b) i 15.b). Rezultat je bio suprotan od očekivanog te imao najveći obrat od onoga što se pretpostavljalo. Djeca su većinom prikazivala jednu stranu ulice, pritom ne ukazujući na poredak elemenata u prostoru. Očekivalo se da će djeca probati prikazati obje strane ulice, elemente jedne iznad drugih ili jedne ispred drugih kako bi se stvorio red koji pokazuje gdje se što u ulici nalazi.

Kada bih ponovno provodila istraživanje, stavila bi veći naglasak na to da probaju zapamtiti koji je poredak elemenata u ulici te što se točno nalazi na kojoj strani. Bez obzira na sve, radovi su bili vrlo zanimljivi za tumačenje i analizu.

9. ZAKLJUČAK

Prostor je sve ono što nas okružuje. Bio to zatvoreni prostor kao što su kuća, zgrada ili neka ustanova, ili otvoreni, vanjski prostor, to je dio svakog našeg dana. Promatramo ga i vidimo stalno, bilo to namjerno ili slučajno. Ponekad nam detalji ili elementi prostora nesvjesno ostanu u dugoročnom pamćenju. U drugom slučaju, promatramo prostor s tom namjerom da znamo gdje se što nalazi. Upravo u ovom radu se vide razlike u percepciji vanjskoga prostora kod djece kada se oslanjaju samo na svoje sjećanje i sliku prostora koju trenutno imaju i slike prostora koja im se stvori nakon promatranja istoga. Ulica koju su promatrali je puna detalja i elemenata u prostoru. Imali su velik niz mogućnosti u prikazu prostora. Djeca su sama mogla kasnije vidjeti u kojoj mjeri je promatranje prostora utjecalo na njihov likovni rad.

Odabrana skupina za istraživanje je skupina djece predškolske dobi. Analizom likovnih radova se došlo do više zaključaka. Neki od njih su bili neočekivani. Najprije se očitovalo kako djeca prikazivanjem ulice crtaju samo jedan dio tog prostora, a ne izgled cijele ulice. U većini crteža se radilo o samo jednoj strani ulice. Idući zaključak je taj da djeca nakon promatranja ulice prikazuju prostor na potpuno novi način. Prikazuju ono što im je bilo najzanimljivije vidjeti toga dana i na što možda prije nisu obraćali pozornost. Zatim, došlo se do zaključka da djeca mijenjaju detalje i raspored elemenata u prostoru nakon promatranja. Ovaj zaključak je bio očekivan jer su djeca imala mogućnost gledanja prostora prije samog prikazivanja, što je rezultiralo novom i svježom slikom prostora.

Prikaz vanjskog prostora i svih detalja koji se nalaze u tom prostoru često može biti vrlo kompliciran za mlađu djecu. Osobito kada se radi o prikazu prostora bez gledanja u njega. Ovaj način istraživanja može biti test djeci koji im pokazuje koliko obraćaju pozornost na prostor oko sebe. Prolaze li ulicom da bi došli do cilja ili znatiželjno promatraju prirodu i građevine koje je čovjek stvorio. Ovo iskustvo im može poslužiti da shvate što se sve može nalaziti oko nas i da više gledaju oko sebe te promatraju ljepotu koja ih okružuje. Možda počnu više gledati detalje kojih prije nisu bili svjesni da postoje. Tim postupcima uče o svijetu oko sebe. Razgovorom o prostoru i njegovom opisivanju mogu naučiti nove riječi, nove stvari te nova značenja. Time šire svoje znanjem o onome što ih svakodnevno okružuje i svoj vokabular. Preporučila bi svima ovakvo istraživanje, čak i roditeljima kako bi mogli dobiti uvid u pogled na prostor, pa i pogled na svijet iz djetetovih očiju.

LITERATURA:

- 1) Belamarić, D. (1987.) Dijete i oblik. Zagreb: Školska knjiga
- 2) Grgurić i Jakubin, M. (1996.) Vizualno – likovni odgoj i obrazovanje. Zagreb: Educa
- 3) Herceg, Rončević i Karlavaris (2010.) Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi. Zagreb: Alfa
- 4) Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike. Zagreb: Educa.
- 5) Mikulić Bošnjak, M. (2015.) Prikaz prostora u dječjem crtežu. Metodčki obzori, 10: 22.